

HORVÁTH CYRILL: *Hogyan szólának?* Magyar Nyelv, XXX. (1934.) 136—150. l.

A Königsbergi Töredékek legrégebben ismert darabjáról újabban ismét kétségbevonták, hogy vers volna. Ez a cikk paleographiai és verstani érveket sorol föl annak a bizonyítására, hogy az említett szöveg kötött versforma. Ezt szerinte nemcsak az összecsengő szókezdetek igazolják, hanem főleg az, hogy az egész szöveg 4, 4 / 4, 3 alaptípusú verssorokra bontható. A helyel-közzel mutatkozó egyenetlenségekre középkori latin versekből mutat hasonló példákat.

B. G.

PÉTERDI OTTÓ: *Az észak-bakonyaljai német falvak dülönevei.* Német Philologiai Dolgozatok, LXI. sz. Bp. 1934. 63 l.

E helynévtörténeti tanulmány néhány északbakonyaljai német falu (Bakonygyirót, Bkoppány, Bpéterd, Bszentivány, Fenyőfő, Románd és Szücs) 200 éves helynévtörténetének az összefoglalása. A dolgozat első része a „dülönévkutatás” mibenlétét, módszerét és jelentőségét igyekszik elénk állítani a kezdő helynévkutató tapogatódzó bizonytalankodásával. A magyar helynévkutatás történetéről sem kapunk olyan képet, amelyet megérdemelne. A tanulmány második fele a kérdéses terület német nyelvjárásának és a dülöneveknek egymáshoz való viszonyát, azután a községhatárok XVIII. században történt beosztását igyekszik tisztázni. Legtöbb kifogásolni valót az egyes községek helységnévanyaga vizsgálatának módszerében találhatunk. A szerző válogató gyűjtési módszere, a történeti és élő helynévanyag külön nem választása módszeresség szempontjából sok elhanyagolt követelményt juttat eszünkbe. E ponton a szerző nem vette tekintetbe a német helynévkutatás egyik legkiválóbb útmutatóját, Fr. Geschwendt: *Wie*

sammle ich Fluhrnamen?-jét, sőt a fiatal magyar helynévkutatás újabb eredményeit sem, Szta.

TREML LAJOS: *Az oláhok nemzeti nevééről.* Egyetemes Philologiai Közlöny, 1933. III—IV. f. és kny. 10 l.

Az újlatin nyelvek északkeleti ágát alkotó román („oláh”) népnek a történelem folyamán nagyon sok nevét ismerjük. E nevek részben a *vlah*: *oláh*, részben a román népnév csoportjába tartoznak. Kétségtelen, hogy „az oláhok saját népi nyelve mindig rumán volt... hisz a magukat *vlah*, *vlav*-nak nevező isztriai és megleni oláhok névseréje aránylag újabb keletű”. Miután mindezt bőszeges adatfelsorolással és a belőlük levonható következtetésekkel szerzőnk megállapítja, rátér az „oláh nép” és más nemzetek által használt újabb elnevezések vizsgálatára. Itt védelmébe veszi a magyar nyelvészeti irodalomban ma is általánosan használt „oláh” elnevezést, mint melyet a magyar nyelvészek „nem lealacsonyító vagy éppen megbélyegző értelemben használnak”, hanem a tudományos pontosság szempontjából, hisz a *román* szónak, mint egyben népcsaládnévnek, használata sok félreértésre adna alkalmat. Szta.

2. Történettudomány.

ASZTALOS MIKLÓS: *A történeti Erdély.* Erdélyi Férfiak Egyesülete kiadása, 1936. Bp. 740 l. 55 szöveggközi kép, térkép, 64 műmelléklet.

A tudománynak 16 elismert szakembere foglalta össze Asztalos Miklós szerkesztésében mindazt a tudni valót, amit egy földről, népről és annak alkotásairól csak nyújthat az Encyclopaedia. 1918-ig dolgozták fel Erdély fájdalmasan szép múltját, minden rendű, rangú és korú olvasó igényéhez alkalmazva mondanivalóikat. Páratlan s valóban tiszteletet parancsoló összefoglalás ez, amelynek

ismertetése kötelesség is, de az alapos bírálatot is megérdemli, egyes szaktudományoknak megfelelően. — Minden fejezethez csatoltan kapjuk a feldolgozott eddigi irodalmat, tehát a tovább kutatók is nagy haszonnal forgathatják ezt a hatalmas méretű és igényű diszmuvet. *Gal István* geológus Erdély földrajzi egységének, a medencének évmilliók alatt létrejött kialakulását, *Fodor Ferenc* egyet. tanár Erdély földrajzát (földje, vize, éghajlata, termelési földrajza, közlekedése, települése, politikai földrajza stb.), *Roska Márton* pedig Erdély őskorát, népvándorlási és magyar honfoglalás kori történetét adja világos, tömör összefoglalásban a legújabb ásatások, irodalmi viták és kutatások anyagának feldolgozásával. *Buday Árpád* szegedi egyetemi tanár a római korszakot, a szerkesztő *Asztalos Miklós* múzeumi könyvtárnok Erdély további történetét 1918-ig, *Szilády Zoltán* egyet. tanár a néprajzunk vázlatát s egyes vidékek leírását nyújtja, *Tamás Lajos* egyet. magántanár az erdélyi román nép történetét írja meg eredeti forráskutatásai nyomán, *Pukánszky Béla* egyet. tanár pedig a századok helyzetét s az erdélyi gondolat kialakításában való szerepét vázolja. *Húszár Lajos* a pénz történetét, *Kampis Antal* az iparművészetünket, *Genthon István* általános művészettörténetünket, *Bartha Dénes* egyet. magántanár az erdélyi zene sajátos hármassá, párhuzamosan egymást formáló és gazdagító létét, a magyar, román és szász zenei kultúra s legkivált a népi zene történetét ismereti. *Kozocsa Sándor* múz. könyvtáros Erdély három népének irodalomtörténetét foglalja össze gazdag bibliográfiái melléklettel és eddig sehol nem közölt kéziratok, hasonmáslenyomatok, ékes könyvkötések képeivel. *Némethy Imre* a jogtörténeti, *Hofbauer László* az erdélyi akadémiai mozgalmakra vonatkozó anyagot dolgozta fel és *Teleki Pál gróf* meleghangú előszóban ajánlja ezt az

áldozatos lélekkel, egyesületi tagdjából megteremtett 740 oldalas könyvet a magyarságnak. G. P.

Néhai BUNYITAY VINCE és Dr. MÁLNÁSI ÖDÖN: *A váradai püspökök a száműzetés s az újraalapítás korában (1566—1780)*. Debrecen, 1935. 490 l.

A váradai püspökség történetének egy fontos korszaka pereg le előttünk Bunyitay Vince nagy munkájának eme negyedik kötetében, amely negyvenhat évi késéssel és szerzőjének halála után mintegy húsz évvel jelent meg most dr. Málnási Ödön kutatásaival kiegészítve. Egy mindmáig sorsüldözött egyházmegye régi szenvedései peregnek le előttünk. Látjuk a váradai püspökség és káptalan felbomlását, tanui vagyunk a világi katolikusok hitehagyásának s az erdélyi fejedelemség erélyes intézkedéseinek, amelyeknek eredményeképpen merő hanyattatássá lett a katolikus papság élete. A kor mélyén élő törekvések eredménye Szent László székesegyházának elpusztítása is, melyet a több évtizedes török megszállás követ. A hanyatlás évtizedeit azonban követi az újjáépítés és szervezés nagy, munkás korszaka, a kulturális és valláserköltési megújodás lassú folyamata, mihelyt a Váradtól távol, királyi területen élő püspökök közül a tizennegyedik az egyházmegye területére visszatérhet. A rendkívül alapos munka az adatok tömémentelen sorát nyújtja olvasóink s gazdag okmánytárt közül függetlenül. S. I.

BIRÓ VENCEL: *Altörzsi Gróf Apor István és kora*. Az Erdélyi Katolikus Akadémia kiadása. Cluj, 1935. 208. l.

Az előző évtizedekben nagyon kevés gondot fordítottak Erdély múltjának, belső történeti életének feltárására, megismertetésére. Erdély mostani általános helyzetét megér-

teni, jövő arcát tudatosan formálni másképp nem tudjuk, csak ha ismerjük multjának közéleti, kultúrpolitikai, társadalmi és gazdasági szálait, amelyek szorosan belefónódnak a jelenbe. Erdély történeti multjának egyik legképzettebb és legmélyebbre látó kutatója, Biró Vencel, ebben a mostani könyvében széles történelmi távlatokkal mutatja be Erdélynek azt a korszakát, amely Bethlen Miklós mellett altorjai gróf Apor István, a hatalmas erdélyi kinestartó, nevéhez fűződik. A nagy alapító életével kapcsolatban bepillantunk Erdély akkori történeti, kultúrpolitikai, társadalmi helyzetébe, a katolicizmus erdélyi meggyökeresedésébe. Itt a legnagyobb érdem gróf Apor Istvánt illeti, aki nagy tudásával és széles látókörűségével, fejedelmi adományokkal és a katolicizmus vallásközösségének a tudatával járult hozzá az erdélyi katolicizmus megszilárdításához. Ugyancsak a nagy alapító nevéhez fűződik az erdélyi románoknak a katolikus egyházzal való uniója is.

Nemcsak az anyag nagysága, melyet Biró Vencel hosszas évek munkája eredményeként könyvében összegyűjtött, hanem annak művészi elrendezése is meglepő és elismeréseméltó. Kiállítása ízléses, minden dícséretet megérdemel. I. E.

ENDES MIKLÓS: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története.* Szerző saját kiadása, Bp. 1935.

A kitartásnak, szorgalomnak remek példája ez a mű, amelynek szépen rendszerezett óriási anyagát a szerző félszáz éven keresztül gyűjtötte. Fáradhatatlan szívóssággal járta végig Erdély valamennyi levéltárát, majd 1919 óta a magyarországiakat is. A nagyjelentőségű történeti anyagot éppen Endes közigazg. bíró, egykor az erdélyi státus vezető férfija, volt leginkább hivatva feldolgozni. Mélyreható megállapításait az egyes

fejezetekhez fűzi, amelyek bizony elevenünkbe vágnak, örök erdélyi problémákra adnak találó és igazbírói feleletet. Így a honfoglaláskori helyzet képével, a székelység eredetének, a szászok, románok történelmi szerepének, a székely székek kialakulásának fejtegetésével végtelenül fontos munkát végzett. Hiszen az igazság kimondása éppen manapság hősiességet kíván. Miért csak három nemzet, miért a négy vallás önkormányzata, — ennek az alapvetően fontos erdélyi párhuzamos intézménynek egész kifejlődése, szerepe, története talált hivatott tudósra dr. Endes személyében. G. P.

GÁL KELEMEN: *A kolozsvári unitárius kollégium története (1568–1900).* Cluj, Minerva R. T. 1935, I–II. 568 s 590. l.

Ez a hatalmas, kétkötetes és több száz oldalra terjedő iskolatörténeti munka egybefoglalása Gál Kelemen iskolatörténeti kérdésekkel foglalkozó munkásságának. Mindjárt az első kötet elolvasása után az a benyomulásunk, hogy a mű nemcsak terjedelmében, de összefogó erejében is nagy s hosszabb idő rendszeres tanulmányának az eredménye. Az első kötet a fejlődés sorrendjében az óvári, a piaci, a magyar-utcai kollégium és a szentpéterei külvárosi iskola történetét, valamint az igazgatást adja. Az iskolatörténetet háttérben párhuzamosan az unitárius egyház története kíséri, s ez azért megokolt, mert éppen a kolozsvári unitárius kollégium volt az, amely századok folyamán a magyar unitarizmus védőbástyájaként szolgált. A kollégium története és az egyháztörténet szorosan egybekapcsolódnak. A második kötet részletesen ismerteti a kollégium szervezetét, oktatását, önképzését, felszerelését, az internátus belső szervezetét kedves és megkapó képekkel a diákok életéből, a rendtartásra vonatkozó törvényeket, majd a kollégium nevesebb tanárainak életét és mun-

kásságát. A kollégium története a XVI. sz. közepén kezdődik és tart a XX. sz.-ig, a negyedik kollégium működésének kezdetéig. Az innen kezdődő további történetet majd a jövő iskolatörténet írója van hivatva megírni. Gál Kelemennek ez a munkája mindenesetre például szolgálhat erdélyi magyar iskoláink történetének hasonló megírására.

I. E.

GYALÓKAY JENŐ: *Erdély várai 1736-ban.* Hadtörténeti Közlemények, 1935. 233—257 l.

Gyalókay tüzérezredes, a katonai tudományokban régóta ismert jeles kutató, akadémiai tag ismerteti a Ludovika-akadémia értékes könyvtárának kéziratossá mívét, Weiss Konrád császári mérnök-ezredesnek 18 vízfestésű képpel, térképekkel és várrajzokkal ellátott munkáját. A pontos felmérésű városképek, térképek 200 éve meglehetősen szokatlan alapos-sággal, szakértelemmel készültek, de a történeti, műszaki leírások naivak, használhatatlanok. Nehány érdekes, jellemző képet mutat be ez a tanulmány Weiss művéből, amely „Fogarás, Csíkszereda vára” mellett „Kolozsvár fellegvárát” s városképét, „Nagyszeben”, „Gyulafehérvár”, „Brassó”, „Segesvár”, „Beszterce”, „Medgyes”, „Szamosújvár”, „Szászsebes”, végül „Marosvásárhely” és „Székelyudvarhely” várait, egyik-másiknak térképét mutatja be. Magyar népünk nehezen barátkozott meg a haditudományoknak ezzel az ágával. Várrendszerünket olasz, német mérnökök építették. A fejedelemség megszűntével az udvari haditanács az erdélyi várakkal is törődni kezdett. 1725-ben küldte Erdélybe Weiss főstrázsamestert (őrnagy), aki 13 éven át volt országrészünk hadimérnöke. Pontos leírásából megtudjuk, hogy városunk Fellegvára 1719-ben készült el a régebbi vár helyén; t. i. legtöbb kezdetleges várunk ú. n. templomvár lévén, „Kolozsvár vára” is csak játékszer lett a középkor után

fejlődő ostromló eszközök, majd az újkori ágyúk elenében. Csikorszáig védbástyáját a tatárok dúlták fel s Steinville gróf állította helyre 1716-ban. Érdekes olvasnunk „Szamosújvár” épüléséről, hogy az egykor ennek helyén volt Bálványosvár összeomolván, a mait Martinuzzi (Fráter) György építette. Bethlen Gábor csak újjáépítette, de azóta sem törődtek javításával vagy a környező Szamos partjának rendezésével. Az egykor Székelyvásárhelynek nevezett székely főváros „erődjét” szintén egy magaslati dombon levő templom köré húzott palánk és fabástyák alkották, igazában mindig ú. n. nyílt város volt.

G. P.

LUPAŞ JÁNOS Dr.: *Răscălele tăranilor din Transilvania la anul 1784.* (Biblioteca Ist. a Astrei II.) 1934. 230 l.

A magyarországi és erdélyi részek XVII. század végi és XVIII. századi parasztlázadásainak sorába állítja be a szerző a Hóra-lázadás 150 éves évfordulója alkalmával e sokféleképpen értelmezett megmozdulást. A mű első két fejezete a Tisza meg a Kárpátok közötti forradalmi szellemet, illetőleg annak megnyilvánulásait vizsgálja a magyar, cseh és erdélyi mezőgazdasági reformkísérletekkel kapcsolatban. Fontos a III. fejezet, amelyben a Hóra-lázadás okaival és kitörési körülményeivel foglalkozik. A következőkben a lázadás lefolyását és annak két szakaszát a vármegyei nemesi csapatokkal és a császári hadakkal vívott, sok kegyetlenséggel folytatott harcot írja le. Egészen részletes szól a mozgalom elnyomásának körülményeiről, nem feledkezve meg azokról a mozzanatokról sem, melyek e népszerű formában megírt könyv olvasóiban a nemzeti hősök ellen alkalmazott büntetések olvasásakor a faji és osztálygyűlölet elfojtására, illetőleg mérséklésére koránt sem alkalmasak. Külön fejezet foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miként

él Hórának és társainak emléke a mócook lelkében és milyen emlékek találhatók ma Hóra és társai szűkebb hazájában rájuk vonatkozólag. Magyar szempontból itt különösebben is érdekesekek azok a sorok, amelyeket Lupaş, egy román paraszt szájáról jegyzett le Kossuth Lajosra és Ferenc Józsefre vonatkozóan (199–200. l.) Könyvészeti összefoglalás, a mozgalom helyi vezetőiről való kimutató és névmutató zárja be ezt a sok egykorú és korunkbeli képanyaggal díszített könyvet. *Szta.*

LUPAŞ JÁNOS: *Cronicari și istorici români din Transilvania*. — Școala Ardeleană I–II. köt. („Clasicii români comentati” sorozat.) Craiova, é. n. 470 l. + 1 szíln lev.

Mintegy 58 erdélyi román történet-író munkájából összeállított szemelvényes történelmi olvasókönyv az előttünk fekvő két kötet. Bevezető fejtegetésében Lupaş az erdélyi román történetírás XV–XIX. századi fejlődésével (*Desvoltarea istoriografiei române din Transilvania în sec. XV–XIX.*) foglalkozik. Az első nyomokat egy XV. századi ismeretlen nevű erdélyi papnak egy latin krónikához fűzött töredékes megjegyzéseiben fedezi fel. Az erdélyi román történetírók közé sorozza a magyar művelődéstörténetéből jólismert Oláh Miklós esztergomi primást is. — E két író munkássága képviseli csak a XV. és XVI. századi erdélyi román történetírást. A XVII. századból is csak két történetíróval. [Protopopul (= esperes) Vasile din Braşov és Protopopul Radu Tempea] ismerkedünk meg. Az erdélyi román történetirodalom fájának lombosodása a XVIII. század közepén kezdődik, de igazában csak a XIX. században virágzik ki a Miku-Klein, Şincai, Maior és tanítványainak működésében. E Cogălniceanu szerint „romano-mánia”-ban szenvedő irányzattal szemben megjelenik a román történelmet bírálóbb szemmel néző történetírók is. A XIX.

századi adatgyűjtő, helytörténeti és történeti részletkérdésekkel foglalkozó írók nevének meg munkásságuk jelentőségének rövid jellemzése után a legújabb időkig nyomon követi az író mindazokat az eredményeket, amelyeket a román történetirodalom a gazdaság- és a politikai történelem terén felmutathat. Röviden azokat az intézményeket és folyóiratokat is ismerteti, amelyeknek keretében az erdélyi román történettudomány legújabb munkássága folyik. Lupaş, úgy látszik, nem híve a történettudomány öncélúságának, hanem azt abba a gyakorlati mozgalomba akarja beállítani, amelynek célja az, hogy miként a multban, úgy a jövőben is „szilárd és ellenálló alapot” nyújtson a románság nemzeti egységének és szabadságának megőrzéséhez, úgyannyira, hogy azt „a poklok kapui se döntsék meg” (XXXIV. l.). Lehet ugyan, hogy ilyenzerű kijelentései csak azzal magyarázhatók, hogy e kiadás elsősorban szélesebb körök történeti tudatának emelésére és nem szakemberek számára készült. Mutatja ezt az is, hogy a bevezetést követő szemelvényes forráskiadás tudományos igényekkel nem lép fel, hisz igen sokszor másodkézből eredő fordításokban közli a szövegeket. Mégis a könyv gazdag könyvészeti jegyzékével (XXXVI–XXXIX. l.) és bő névmutatójával (445–470. l.) néhol a szakembernek is tájékoztatást nyújt; egyébként azonban inkább csak az iskolák művelődéstörténeti oktatásában alkalmazható célravezető segédkönyv gyanánt. *Szta.*

BÁRÓ PETRICHEVICH HORVÁTH EMIL: *A Petrichevich család általános története*. Első rész. I. k. 1069–1526. 371 l. Bp. 1934.

A szerző meglehetősen nagy munkát végzett, amikor egy olyan család történetét írta meg, amely Dalmáciából eredve Horvátországon és a mai Magyarországon át Erdélyben telepedett le. A tudományos kutatást

megnehezítette az is, hogy a fent említett országokat ma új határok választják el. A könyv első fejezetében írója a horvát nemzetségek és a Mogorovich nemzetségen keresztül jut el az első Petricheviekhez. Majd a család lucei, dresneki, raduchi, mikethinczi, széplaki és komlódi ágait vezeti le az egyes családfák szerint. A szerzőtől közölt levéltári okmányok nemcsak a főiri családok eredetére, de a különböző korok szellemére és a régi Magyarország különböző területi szervezeteire is rávilágítanak. Érdekes a könyv végén közölt sematikus térkép, mely a Petrichevich család településének helyeit mutatja. A munka gazdag név- és tárgymutatóval szolgál. Az egész könyvön látszik — beleszámítva a sűrűn előforduló adatokat, — hogy sok évi alapos kutatásnak és tanulmányoknak a komoly eredménye. *I. E.*

RÉVÉSZ IMRE: *Szemponok a magyar „kálvinizmus” eredetének vizsgálatához.* Századok, LXVIII. évf. (1934.) 257—275. l.

A szerző Asztalos Miklós tévedéseit kimutatva hangsúlyozza, hogy a magyarországi református protestántizmus, amely kálvinizmusnak csak erős fenntartással nevezhető, nem Wittenbergből ered, s onnan erősítést is csak annyiban kapott, amennyiben az ott tanuló magyar diákok a lutheri teológiának nem szélsőséges, hanem békülékeny alakjával ismerkedtek meg. A színmagyarságban hiányoztak azok a lutheránizmushoz odarögzítő szálak, amelyek a hazai németiséget elszakíthatatlanul a lutheri reformációhoz kapcsolták. Azt, hogy a reformátori irányok XVI—XVII. századi magyar küzdelmében az ú. n. kálvinizmus maradt a győztes, a helvét irány roppant erős terjeszkedési lendülete, a gyakorlati egyházirányításban nagyobb radikalizmusa, hatalmas földesuraknak és a rohamosan növekvő tekintélyű Debrecennek a melléje állása és Erdély túl-

nyomó politikai befolyása magyarázza meg. Viszont annak is, hogy a magyar református protestántizmusból nagyon sok lényeges kálvini vonás hiányzik, különleges hazai okai vannak. A magyar „kálvinizmus” maga érdekesen kialakított, eklektikus-egyéni vonásait a XVI. századtól fogva mai napig megőrizte, még némely teológiai pontokban is, annál inkább egyéb, a kálvini kereszténység arculatára nézve éppoly fontos egyházi és egyházon kívüli kérdésekben. Ennek a megállapításnak a magyar történettudományban való mielőbbi köztudattá válása a szerző szerint tárgyi és módszertani szempontból egyaránt kívánatos. *Szta.*

DR. RAMNEANTU PIERRE: *Origine ethnique des Sèklers de Transylvanie.* Revue de Transylvanie. Cluj. Tome II. No. 1. 1935. Août-Septembre, 45—59. l.

Grafikonnal és statisztikai táblákkal fűszerelt cikk. Szerzője vér-elemzéssel faji hovatartozást megállapító kutatásokat végzett a Székelyföldön s eredményeit ebben a tanulmányban adja közre. Közel 50 székelyföldi falunak 3.858 román és 10.600 székely lakójától vett vérrrel végezte a kísérleteit s eredményeit összeveti a magyar és román szaktudósoknak Debrecen-vidéki és bácskai, illetőleg erdélyi és moldvai kutatásaival. A számadatokból levont végső következtetéseit így fogalmazza meg: „1. A négy székely vármegyében lakó románok vérsoportbeli arányszáma a moldvai és erdélyi románok arányszámai közé esik. Statisztikailag egyáltalán nem különböznek. 2. A három székelymegyei székelyeknek tömegükben ugyanaz az etno-antropológiai eredete, mint a románoké. Nincs hasonlóság a székelyek s velük szemben a magyarok, bolgárok és finnek vérsoportjának az arányszámai között. 3. A Maros-megyei magyaroknak ugyanaz a vérszétételük, mint a debreceni vagy dél-

magyarországi magyarokénak. Mindazonáltal ezeknek az európai jellege fejlettebb és az ázsiai gyengébb, ami egy elmagyarosított román rétegnek az idő folyamán tett óriási hatása mellett bizonyít. Hivatkozunk arra, hogy az utóbbi megyében végzett kutatásokra csak kevésszámú vélelemzés állt rendelkezésre. "Vérképlettünknek e kisajátítását, bármennyire komolyan viszi is végbe a szerző, egyáltalában nem tudjuk elhinni, mert hiszen szakkörökben távolról sem egyöntetűek a vélemények arról, hogy az „agglutinációs-reakció“ emberfajtaikat meghatározó eredményei milyen mértékben megbízhatók.

K. B.

SZÁSZ BÉLA: *A római földkérdés története*. I. 75 l. II. *A Gracchusok*. 198 l. Bp. Szerző kiad. 1935.

A szerző közel 25 éves kutatásának, a római imperiálizmusra és demokráciára vonatkozó óriási történeti irodalom tanulmányozásának kis részét adta most közre ebben a két kötetben. A római társadalom- és gazdaságtörténet legérdekesebb fejezeteivel foglalkozik, a két Gracchus föllépésétől, sőt azt megelőzőleg az ósromai település történetétől kezdve az *ager* megosztásán, a közföldek fogalmának finom boncolásán, meghatározásán át Tiberius Gracchus forradalomkori haláláig. Az első rabszolgáladás indítékainak nagy forrásanyagából szerencsés kézzel válogatja ki a hitelt érdemlő, tárgyilagos adatokat. Attalus korát s az ázsiai felkelést, Scipió szerepét, végül G. Gracchus fellépését, első tribunságát, fontos mezőgazdasági törvényeinek egész sorát tárgyalja; államférfiúi nagyságáról művészi képet fest. A földkérdés I. kötetében a szerző csak a köztársaságkori föld-megosztás történetét adja, kissé szokatlanul hangzó, modern szakkifejezésekkel tarkítva (dömping, merkantil-politika, nincstelen-tömegek stb.); nem véletlen azonban ez a szóhasználat,

hanem merész, de találó érzékeltetésül szolgál a mai földbirtok-politikai és gazdasági kérdések hasonlatosságára: a 2200 év távlatából a mának bizonyos nehéz problémáival való párhuzamosságra utal. G. P.

3. Művészettörténet.

BALOGH ILONA: *Magyar fatornyok*. (Dissz.) Bp. 1935 194. l. 50 képpel.

Ez a terjedelmes munka a magyar művészettörténet és néprajz eddig elhanyagolt területén végez fontos adatgyűjtést. A Magyarországon egykor állott, vagy ma is álló fatemplomok, fatornyok és faharanglábak kimerítő helyrajzát és könyvészetét adja. E mellett részletesen elemzi stílusfejlődésüket. Kivált Erdély gazdag és sokrétű népi építészetével foglalkozik behatóan; egybeveti a magyar emlékeket a szász és román faépítészet alkotásaival. Rámutat a magyar faépítészet önálló formakincsére. Képanyaga igen figyelemreméltó. B. J.

BALOGH JOLÁN: *Kolozsvár műemlékei*. Bp. 1936. 50. l. Térkép és 133 fénykép.

A szerző szerényen csak a jelentősebb műemlékek rövid seregszemléjének nevezi művét, amely azonban úttörő összefoglalás: sikerült vázlata Erdély fővárosa képzőművészeti emlékei történetének. Stílustörténeti rendszerezésben sorolja fel a XII. században épült félkörös ablakú „kolozsmonostori bencés apátságot“, melynek csak későbbi átépítésű szentélye maradt meg a Monostoron; majd a XIV—XV. századi csúcsíves Szt. Mihály-, Ferencrendi és „Farkasutcai“ templomot. Szerző, aki a világhírű Szentgyörgy szobrunk monografiájával, Kolozsvári Márton és György életrajzával, annyira beleélte magát városunk hajdani virágzó művészi életébe, végig vezet művében